

Bijlage 1. Gezamenlijke standaard monitoring onderhoud rijksmonumenten

1. Inleiding

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) hebben op 5 maart 2012 afgesproken dat de provincies de reguliere restauratiemiddelen voor rijksmonumenten verdelen. De provincies prioriteren en stellen de hoogte van de subsidies vast. Zij genereren als gebiedsregisseur geldstromen van publieke en private partijen in de regio voor de restauratie van rijksmonumenten.

De provincies Utrecht, Noord-Holland en Gelderland merkten dat ze behoefte hadden aan meer informatie over de staat van onderhoud van monumenten en het gebruik ervan. Teneinde zo een solide cijfermatige onderbouwing te geven aan hun prioriteiten en beleidskeuzes.

Zodoende ontstonden verschillende monitors. Uiteindelijk bleek de digitale wijze van monitoren waar de provincie Utrecht mee startte in de praktijk een zeer efficiënte en effectieve basis om tot informatie over de monumentenportefeuille te komen. Hierbij worden actuele digitale fotobeelden beoordeeld door een deskundige, een bouwkundige met ervaring binnen het domein van monumentaal vastgoed. Het direct digitaal vastleggen en op overzichtelijke wijze ontsluiten van allerhande aanvullende informatie over de monumenten en haar gebruikers, droeg mede bij aan het succes. Denk daarbij aan informatie over:

- Huidige functie;
- Herbestemming;
- Omvang;
- Verstrekte subsidies;
- Leegstand.

Nadat de provincies Utrecht, Noord-Holland en Gelderland gedurende een jaar hadden gewerkt met de nieuwe methode, haakte de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (hierna RCE) aan als inhoudelijke kennispartner en belanghebbende. Dat laatste omdat de RCE vanuit de Erfgoedmonitor (en voor de Erfgoedbalans) de behoefte heeft om 4-jaarlijks een landelijk dekkend beeld te geven van de staat van onderhoud van de gebouwde rijksmonumenten in Nederland. Dit resulteerde eerder al in een samenwerkingsvorm met de drie provincies, RCE en Fenicks. Fenicks was binnen deze samenwerking verantwoordelijk voor de benodigde hard- en software productontwikkeling.

Met ingang van 2016/2017 zijn alle provincies gaan deelnemen aan deze samenwerking. Daarbij is afgesproken om onderstaande standaard als gezamenlijke richtlijn te hanteren voor het monitoren van de staat van onderhoud van gebouwde rijksmonumenten. Deze standaard is door alle provincies overgenomen en geïmplementeerd. Het digitaal monitoren is de meest kosteneffectieve methode om hier invulling aan te geven, maar provincies kunnen zelf bepalen in hoeverre zij (daarnaast) de traditionele methode van fysieke beoordelingen (zoals onder meer aangeboden door de Monumentenwacht) inzetten. Zolang de aangeleverde monitordata maar aan de standaard voldoen.

Kanttekening bij deze monitoring is dat de oorspronkelijk als woonhuis gebouwde objecten grotendeels buiten beschouwing zijn gelaten. De reden hiervoor is dat deze categorie niet in aanmerking komt voor subsidie (onderhoud of restauratie). En daarmee beleidsmatig buiten de scope van de gerealiseerde inventarisaties viel. In het licht van de nieuwe subsidieregeling voor woonhuizen laat de RCE wel onderzoek doen naar de fysieke staat van de woonhuizen volgens dezelfde standaard.

Methodiekontwikkeling

Ondertussen heeft de methode van digitaal beoordelen in de jaren dat het toegepast wordt een vlucht genomen. Zo zijn de fotobeelden die worden gebruikt voor de beoordeling nu in HD-kwaliteit en worden de locaties van alle binnen een monument te onderscheiden objecten minutieus gecontroleerd, verbeterd en digitaal vastgelegd.

Toetsing methodiek en resultaten

Op verzoek van de RCE zijn de resultaten van een digitale beoordeling getoetst. Doel van deze toets was vast te stellen in welke mate de uitkomsten van een digitale beoordeling door Fenicks, door de Monumentenwacht en een quick scan in het veld door de Monumentenwacht van elkaar verschillen. Bij deze toets heeft de Monumentenwacht Utrecht zowel zelf gewerkt met de digitale beoordelingsmethodiek van Fenicks, alsook middels Quick Scans een fysieke toets in het veld uitgevoerd.

Er zijn verschillen geconstateerd tussen het digitaal beoordelen en de fysieke Quick Scan methode van de Monumentenwacht Utrecht. Met name als het gaat om het bepalen of een monument in heel goede staat is of dat het nog als redelijk geldt. Hierop is de in de praktijk duurdere QuickScan duidelijk aanvullend. Wel blijken de beoordelingen op object-niveau nooit veel te verschillen; doorgaans is er sprake van een nuanceverschil waardoor de uitkomsten maximaal een 'trede' op de beoordelingsladder (goed, redelijk, matig, slecht) verschillen.

De uitkomsten gaven aanleiding om te concluderen dat het digitaal beoordelen geschikt is als methode om beleidsinformatie te verzamelen.

2. Waar staan we nu

Alle provincies voeren deze monitor uit volgens de gezamenlijke standaard en de 4 jaarlijkse actualisatie is een continue proces waarbij elke provincie haar eigen tempo heeft. Sommige provincies actualiseren alles in 1x, anderen verspreid over 3 à 4 jaar.

De RCE heeft een eigen digitaal portaal waarin zij de gegevens van de provincies ontvangt. Aan de eerste ontsluiting van deze gegevens via de Erfgoedmonitor wordt gewerkt. Hierover vindt nog afstemming plaats met de provincies.

Rond de zomer van 2020 is de ERM, in opdracht van het IPO, begonnen met het opstellen van een uitvoeringsrichtlijn voor het schouwen van monumenten. Uitgangspunt voor deze richtlijn is onderstaande gezamenlijke standaard. Zodra de richtlijn van kracht wordt, zal deze richtinggevend worden voor de uitvoering van deze gezamenlijke monitoring. Onderstaande standaard heeft daarmee zijn doel gediend en komt dan te vervallen.

3. De minimale, gezamenlijke standaard

Doel van deze landelijke standaard is dat alle informatie over de staat van onderhoud echt is gebaseerd op actuele, landelijke informatie, 100% dekking en volgens één gezamenlijke standaard. Deze nieuwe standaard bestaat uit:

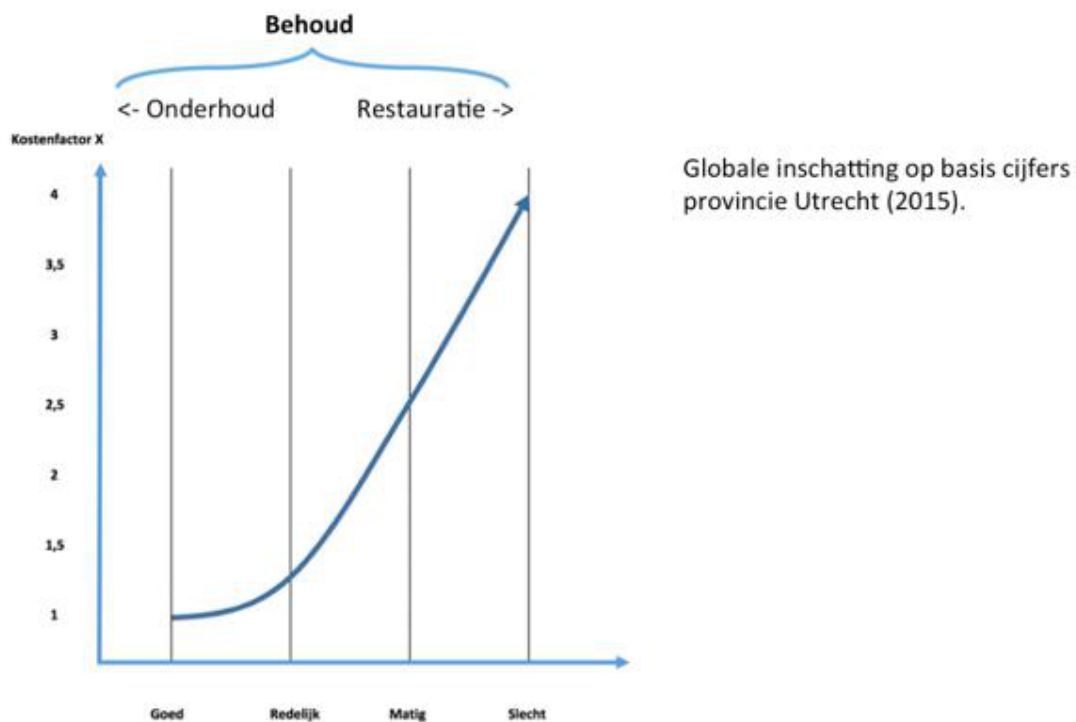
I. Beoordeling staat van onderhoud:

- Minimaal een fysieke of digitale beoordeling van de staat van het onderhoud met 100% dekking (of een dichte benadering hiervan, bijvoorbeeld 98%). In het geval van een digitale beoordeling, dan volgens de door Fenicks ontwikkelde, digitale beoordelingstechniek op basis van HD beelden.
- Beoordeling van de staat van onderhoud op basis van de 4 puntschaal zoals beschreven in het inspectiehandboek Monumentenwacht (goed, redelijk, matig, slecht). Beoordeling vindt plaats door een bouwkundige met voldoende kennis van zaken, volgens het handboek van de Monumentenwacht;
- Beoordeling van de afzonderlijke objecten binnen een monumentnummer;
- Per object: afzonderlijke beoordeling van schilderwerk (en afwerkklagen), gevel (en gevelopeningen) en dak(en hemelwaterafvoeren).
- De beoordelingen zijn volgens de standaard van Utrecht, Gelderland en Noord-Holland digitaal verwerkt, vastgelegd (incl. datum van beoordeling, op objectniveau) en uitwisselbaar; Onderhoud als indicator voor staat casco: we verzamelen grootschalig, gestructureerd en met landelijke dekking digitale informatie over de staat van het onderhoud. Een slechte of matige staat van onderhoud is daarbij een indicator voor een eventuele slechte tot matige staat van

het casco. Hierbij accepteren we dat op dit uitgangspunt uitzonderingen mogelijk zijn. Het gebruik van de staat van onderhoud heeft als voordeel dat we deze informatie periodiek op basis van een standaard en tegen een relatief laag tarief kunnen verzamelen. Gegevens over de staat van het casco kunnen door een provincie zelf aanvullend worden verzameld, maar maken geen deel uit van de standaard.

II. Aanvullende kenmerken en wijze digitaal vastleggen:

- Bepaling van de exacte locatie van elk object;
 - o En indien mogelijk ook van objecten in gebouwen (bijv. een orgel in een kerk). In elk geval middels separate locatie in pandvlak laten zien dat er ook te onderscheiden rijks beschermde monumentale objecten in het gebouw aanwezig zijn.
- Locatiepolygoon per object of structuur;
- Informatie over de BRIM subsidies, herbouwwaarde en subsidieregelingen voor wind en waterdicht en haalbaarheidsonderzoek herbesteding van de RCE, restauratiesubsidies verleend door de RCE in 2006-2012 en restauratie-subsidies welke via de provincie zijn verstrekt;
- Aangevuld met het monument (complex) nummer volgens het ODB van de RCE;
- Aangevuld met informatie over bruto vloeroppervlak volgens BAG, de feitelijk ingemeten bruto oppervlakte (meerdere bronnen, bronnen worden vermeld); En volume boven maaiveld met marge van +/- 15% (situatie 2016) in m³ (indien van toepassing) digitaal ingemeten op basis van AHN3 en de actuele BAG gegevens;
- Restauratiemomenten voor zover bekend tijdens het doorlopende proces van monitoring, waardoor we bouwen aan een uniforme vastlegging van deze momenten. We putten hierbij uit de volgende bronnen:
 - o Moment verstrekking subsidies met hulp RCE en provincies
 - o Brim gegevens met betrekking planmatig onderhoud
- Leegstand ja/nee, waarbij we ook aanhaken en aanvullen op ontwikkeling van de leegstandsmonitor van I&M en CBS-> via RCE;
- Herbested ja/nee (t.o.v. de oorspronkelijke functies, gemeten vanaf aanvang monitor binnen provincie. Dus:
 - o Functie 1 gevonden in jaar
 - o Nieuwe functie vanaf jaar
 - o Nieuwe functie vanaf jaar
 - o Et cetera
- En, optioneel, vanaf het tweede jaar kan op basis van een reële inschatting het gas- en elektraverbruik per object in beeld worden gebracht, inclusief de trend van de afgelopen drie jaar.
- Modelmatige of, optioneel een feitelijke, inschatting van de restauratiebehoefte per object. De monitor heeft betrekking op de staat van onderhoud, maar we komen ook de restauratiebehoefte tegen. Zie figuur 1: globaal kostenverloop van onderhoud tot restauratie. Waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen A. onderhoudskosten en B. restauratiekosten, tezamen de C. kosten voor behoud. Dit is een visuele weergave op basis van ervaringsgegevens van de Monumentenwacht Utrecht. Uitgangspunt is dat de staat van onderhoud een indicator is voor de staat van het casco. Vervolgens wordt gekeken hoeveel het globaal kost het om een monument van een matige of slechte staat naar een redelijke of goede staat van onderhoud te brengen. Des te slechter de staat van onderhoud, des te hoger de kosten om dit weer in een redelijke staat te brengen.
 - o Hierbij worden ook de jaarlijks circa 1.500 (3%) herbouwwaarde-gegevens toegevoegd als indicator voor restauratie. Voor zover beschikbaar via RCE.
 - o De door landelijke monumentenwachten beschikbare gegevens ten aanzien van onderhoud en restauratiekosten worden ter beschikking gesteld voor toetsing en fijn slijpen van de modelmatige inschatting.



Figuur 1: Indicatief kostenverloop van regulier "Onderhoud" tot "Restauratie". Dit betreft een indicatief model op basis van voorlopige cijfers.

De gegevens worden idealiter doorlopend maar minimaal eens in de vier jaar geactualiseerd. De eerste meting is 100% dekkend en vereist het op orde maken van de data op basis van het monumentenregister;

De gegevens zijn voorzien van een door provincies gezamenlijk vastgesteld gebruikersprotocol welke in lijn is met de gedragsregels van de ambtelijke integriteit.

4. Uitvoering monitoring: 4 scenario's

Omdat niet elke provincie dezelfde informatiebehoefte heeft zijn er 4 scenario's ontwikkeld op basis waarvan gemonitord kan worden:

1. Zuiver digitaal monitoren op basis van HD beelden door Fenicks;
2. Monumentenwacht gaat digitaal en beoordeelt de HD-gegevens van Fenicks;
3. Het Utrechtse model waarbij de zuiver digitale beoordeling in het veld wordt gecheckt door Monumentenwacht met fysieke inspecties in het veld;
4. Alle objecten worden met de fysieke inspecties van de Monumentenwacht gemonitord.